ՆԱՄԱԿ ԱՍՏՐԱԽԱՆԻՑ

—

21 Հոկտեմբերի

Ներկայումս Աստրախանի հասարակութիւնը իր ցանկացած դրութեան մէջ է գտնւում, այսինքն՝ հանգիստ, անգործ, բոլորովին անշարժ։ Հոգևոր դպրոցների համար հոգաբարձուներ ընտրեցին, մեծ մասը ուսումնական երիտասարդ անձինք, նրանք էլ, իբրև նրա ընտրված, իբրև նոր մարդիկ կամեցան մի նոր բան անել։ Հոգևոր դպրոցների հին, առաջվայ ընթացքը առանց քննելու, առանց նրա թերութիւններին լիովին վերահասու լինելու, նորից կանոնադրութիւն կազմեցին, ժողով հրաւիրեցին, առաջարկեցին իրանց նորա ձևը, բացատրեցին հասարակութեանը անպատճառ ընդունել նորան և փող տալ իրանց նորան իրագործելու համար, հակառակ դէպքում, սպառնացին, որ իրանք հրաժարական կը տան։ Ժողովի մէջ նոյն իսկ նորընտիր հոգաբարձուներից մէկը, որ անհամաձայն էր իր պաշտօնակիցների մտքերին, ոտքի ելաւ, տաք տաք խօսեց, նրանց կանոնադրութիւնը հերքեց, անպէտք համարեց, „մեզ հայ հոգով դաստիարակված մայրեր են հարկաւոր“, ասաց, և այլ այսպիսի բաներ։ Հասարակութեան համբերութիւնը չափ չը կար, նա միաձայն հաւանութիւն տուեց ուսումնական երիտասարդի մտքերին, մերժեց հոգաբարձուների առաջարկութիւնը, և հոգաբարձուները դժգոհութեամբ հրաժարական տուեցին և դուրս եկան ժողովից։ Իսկ հասարակութի՞ւնը։ Հասարակութիւնը իր կողմից մեծ գործ կատարած և իր պարտաւորութիւնը աւարտած համարելով, չը հոգաց կրկին նոր հոգաբարձուներ ընտրելու, և ուսումնարանները մի աշխարհական և մի հոգևորական հոգաբարձուի յանձնելով, թողեց, գնաց տօնավաճառ։ Իսկ երիտասարդ, ճարտարախօս հոգաբարձուն էլ գոհ և բաւական մնալով իր յաղթութիւնով, այնուհետև ազատ համարելով իրան պաշտօնից, թողեց, գնաց իր ագահանքին վերահասու լինելու, ամբողջ ամառը այնտեղ անցկացրեց, առանց մտնելու դպրոցական գործին։ Այժմ հասարակութիւնը վերադարձել է տօնավաճառից, բայց դեռ իր անձնական և առևտրական գործերով է զբաղված, դեռ ո՛չ ժողովի ձայն է լսվում և ո՛չ ընտրութեան։ Ահա այսպէս, մենք ինքներս չենք հոգ տանում մեր դպրոցների կառավարութեան մասին, այն ինչ նեղանում ենք, երբ տեսնում ենք, որ նրանք կառավարվում են մասնաւոր անձերի ձեռով։ Մենք վերաւորվում ենք, տեսնելով, որ կամայականութեամբ, առանց հաշիւ ու համար անելու, նոր նոր դասատուններ են բացվում և մի երկու տարի գոյութիւն ունենալուց յետոյ փակվում են, մի տարուց յետոյ նորից բացվում, մօտիկ ապագայում կրկին փակվելու համար։ Սորանում ո՞վ է մեղաւոր, եթէ ո՛չ մենք ինքներս։ Իսկ թէ ինչո՞ւ արդեօք մեզանում ժողովների մեծ մասը չեն կայանում, ահա իմ կարծիքը սրա մասին. հասարակութեան մէջ կան այնպիսի անդամներ, որոնք չեն գալիս ժողովին այն պատճառով, որ ոչ ժողով են հասկանում, ոչ հասարակական գործ և ոչ ազգութիւն։ Նոքա այնպիսի բարոյապէս անզգայացած դիակներ են, որ նրանց համար եկեղեցի գնալ և Աստուծուն պաշտելն էլ մի այնպիսի սովորական գործ է, ինչպէս խանութ գնալը, առուտուր անելը։ Կան այնպիսիներն էլ, որոնք թէպէտ ցանկանում են ժողովում գտնվել, խօսել, դատել, իրանց մտքերը, իրանց կարծիքները յայտնել, որոնք գուցէ աւելի առողջ դատողութիւն ունեն, քան թէ նոյն իսկ խօսողներից շատը, բայց զանազան պատճառներով չեն խօսում, որովհետև հասարակութեան մէջ ստոր դիրք ունենալով, համարձակութիւն չունեն ազատ կերպով խօսելու, և կամ զանազան պատճառներով կախումն ունեն այս կամ այն աղայից։ Ուստի մի քանի անգամ ժողովներին ներկայանալով, տեսնում են թէ իրանք միայն այնտեղ կարասիքի տեղ են ծառայում, առանց իրանց միտքը և իրեց ճանապարհով յայտնել կարողանալու, և այս պատճառով դադարեցնում են իրանց երթևեկութիւնը։ Վերջապէս ցաւելով տեսնում ենք, որ մեր հասարակական գործերը, ժողովների չը կայանալու պատճառով, յետ են մնում, ամբողջ տարին մի երկու հարց հազիւ է վճռվում, այն էլ վայրիվերոյ կերպով։ Իմ կարծիքով, այս երևոյթը մեր հասարակական կեանքի ամենասև կողմն է։ Մեր ժողովների մէջ առհասարակ քուէարկութիւնը ամենայետին տեղն է բռնում, փոխանակ առաջին տեղը բռնելու։ Որքան ես նկատել եմ, մեզանում ոչ թէ հարցերը չեն լուծվում քուէարկութիւնով, այլ և ընտրութիւններ են կատարվում առանց քուէարկութեան։ Շատ անգամ ձանձրացած լինելով նիստի երկարատևութիւնից, և կամենալով շուտով աւարտել ժողովը, յանկարծ աղաներից մինը տեղից վեր կենալով բղաւում է, միւսներն էլ անգիտակցաբար ձայն են տալիս նորան և սորանով աւարտվում է ընտրութիւնը։ Այստեղ ո՞վ է կարող երաշխաւոր լինել ձայների առաւելութեան մասին, մինչև որ օրինաւոր քուէարկութիւն չը լինի։ Քուէարկութեամբ միայն ամեն մինը ժողովականներից կարող է յայտնել իր ազատ հաւանութիւնը կամ անհաւանութիւնը։ Քուէարկութիւնը այն օգուտը ունի, որ ամեն մէկը, առանց երկիւղ ունենալու այս կամ այն աղայի վրէժխնդրութիւնից, կարող է ընտրել իր ցանկացած անձին։ Ամենավատն այն է, որ մեր ժողովները օրինաւոր նախագահ ևս չունեն, որ վիճաբանութիւնների ժամանակ կարգ և կանոն պահպանէ. ամեն հարց առաջարկվում և վճռվում է ամենաանկարգ կերպով։

***

ՆԱՄԱԿ ՇՈՒՇՈՒՑ

—

22 Հոկտեմբերի

Ինձ վրա բարդված մի քանի անտեղի կասկածներ ցրելու առթիւ հարկ կը համարեմ «Մշակի» № 183 համարում գրած իմ նամակիս մի քանի կէտերի վրա երկու խօսք ասել։

Խօսելով հայ վաճառականների վրա, ես աւելացրել էի, որ մի թիֆլիսաբնակ պարոն կաշառելով իր հաշուապահին, իրենց մէջ կազմված ընկերութիւնից ահագին գումարներ է կլանել։ Ուստի շատերը այնպէս էին կարծում, որ ես լինելով «Միրզ. Հարուն. և ընկ.» հաշուապահ, այդ ընկերութեան մի որ և է անդամի վրա էի ակնարկել։ Պատասխանում եմ—ո՛չ երբէ՛ք, ես անիրաւութիւն կը համարէի մի վիրաւորական խօսքով անգամ արատաւորել նրանց պատիւը և համբաւը, քանի որ նրանց հայելու պէս պարզ հաշիւները ապացոյց են նրանց ճշմարտութեանը։ Ես խօսել էի բոլորովին մի այլ անձնաւորութեան՝ պ. Ն. Մ-ի վրա—որի անունը չը յիշելով, չէի ուզեցել նրա պատիւն դիպչել։ Իսկ նրանց, որոնք վերոյիշեալ պարոնների վրա կասկածելու առիթ են ունեցել, այդպիսիներին յայտնում եմ իմ կատարեալ արհամարհանքը, յիշեցնելով մի և նոյն ժամանակ իրանց աններելի սխալմունքը այդ մասին։

Երկրորդ՝ խօսելով մետաքսէ գործարանների վրա, ես ակնարկել էի ոչ թէ մեր, այլ ընդհանրապէս հայերի ունեցածներու համար, որոնց մի քանիսից անցեալներում մի քանի անգամ խարդախութիւն էր պատահել, այն էլ ոչ թէ շուշեցիներից։

Կրկնում եմ, ես գրել եմ ընդհանուրի և ոչ թէ մասնաւորների կամ անհատների վերաբերութեամբ։

Իսկ ինչ վերաբերում է մի քանի Գափինների և Ակրակոնների, որոնք իմ նամակների առթիւ գայրացած են, այդպիսիներին միայն կը պատասխանեմ իմ լուռ արհամարհանքով։

Արդարև, ճշմարիտ է ասում պ. Եսխացին՝ թշնամիներ չաշխատելու համար չը պէտք է թղթակցել „Մշակին“. մենք շողոքորթել չենք կարող, իսկ մեր հասարակութիւնը սիրում է շողոքորթութիւն։

Մի խօսք էլ պ. Թ. Ջ-ին. բարեկամ, դուք մի և նոյնը չէք, որ ակնյայտ մի պարոնի փողերը տակով անելուց յետոյ, այսօր կրկին շարունակում էք ձեր առևտուրը և այսօր էլ հասարակութեան մէջ ուրիշների վրա բամբասելուց չէք դադարում։

Հասկացէք, որ իմ գրուածքը քեզպէսներին էր վերաբերում, այո՛, ձեզպէսներին և ոչ թէ նրանց, որոնց դուք կարծում էք։

Այս կը լինի իմ վերջին նամակը Շուշուց „Մշակին“։

Աբէլ Ապրեսեանց

ՆԱՄԱԿ ԳԱՆՁԱԿԻՑ

—

27 հոկտեմբերի

Գանձակի պ. Նամագիրը «Մշակի» 131 եւ 176 համարներով հաշիւ է պահանջում ցորենի կոմիտետի անդամներից հացի առեւտուրի վերաբերութեամբ։ Սեպուհ պարտաւորութիւն է ամեն մի հասարակական գործակատարի իր գործունէութիւնը վերջացնելուց յետոյ մանրամասնաբար հաշիւ ներկայացնել նոյն իսկ հասարակութեանը, ապա ընդհանրութեանը։ Թէեւ մեր առեւտուրը դադարեց սոյն ամի յունիսի 18-ին, բայց կոմիտետի անդամներից ոմանք Գանձակում չը լինելու պատճառաւ հաշիւը մնաց անվերջանալի։

Ամսոյս 16-ին, երեկոյեան ժամ 4-ին ուսումնարանի դահլիճում ժողով կազմվեց հաշուէտուութեան վերաբերմամբ, բայց մի քանի հանգամանքներ արգելք լինելով, չը վերջացաւ։

Ուստի, որպէս կոմիտետի անդամ, ինձ պարտաւորութիւն համարելով հրատարակում եմ համառօտ հաշիւը ի լուր հասարակութեան։

Կոմիտետը ցորենի ստացել է քաղաքային գումարից 10,000 րուբլ, հասարակութիւնից փոխարինաբար եւ առանց տոկոսի 10,320 ր., իսկ նուիրատուութեամբ 502 ր., ընդամենը 20 822 ր.։ Ցորենի կոմիտետը իր գործունէութիւնը, որի նպատակն էր հացի առեւտուրով պարապել եւ նրա գինը չը թողնել արհեստական կերպի բարձրանալ, սկսել է ի 28-ն նոյեմբերի 1879 ամի ց18-ն յունիսի սոյն ամի, գնել է թէ Գանձակում եւ թէ Թիֆլիսում ամեն ցորենն 15,026 պուդ 26 ֆունտ, ալիւր 1273 պուդ 5 ֆունտ, դարդալի 4143 պուդ 32 ֆունտ եւ մէշոկ 1723 հատ։ Վաճառել է թէ հասարակութեան, թէ հացթուխների վրա ցորեն եւ թէ քաղաքային պօլիցային, (որն հասարակութեանը բաժանելոյ) ընդամենն ցորեն 14062 պուդ 7 ֆունտ, ալիւր 1212 պուդ $24^1/_2$ ֆ., դարդալի 4042 փ. $26^1/_2$ ֆ. եւ մէշօկ 853 հատ, մնացը ծախսից դուրս գալուց յետոյ ամբարի վերակացուների մօտ մնում է ցորեն 672 պ. 36 ֆ., ալիւր 72 պ. $11^1/_2$ ֆ., դարդալի 58 փ. $27^1/_2$ ֆ. եւ մէշօկ 412 հատ, որի պատճառը կը պարզվի հասարակութեանը հաշիւ տալու ժամանակ։

Վերոյիշեալ 20,822 րուբլից վերադարձրած է հասարակութեանը 7936 րուբլ, քաղաքային պօլիցային 1000 ր., ապառիկ ստանալիք 668 ր. 40 կ., կայ առձեռն դրամ 8500 ր., 89 կոպէկ, ընդամենն 18105 ր. 29 կ., ուրեմն մնում է պակասորդ 2716 ր. 71 կոպէկ։

Իսկ ինչ որ մնում է պարոն նամակագրի այն խօսքերին «ոչ թէ կամեցան շուտով պատրաստել հաշիւները եւ հասարակութեան հետաքրքրութիւնը բաւականացնել, այլ ընդհակառակը սկսեցին որոնել նամակագրին, մէկ քանիներին սպառնալիքներ կարդալ, որից գրեթէ զարհուրած մեր քաղաքային բժիշկ պ. Համասփիւռը իր համառօտ նամակով «Մշակի» 151 համարում յայտնեց, որ նամակի հեղինակը ինքը չէ»։ Կոմիտետի անդամները ոչ պ. բժշկին եւ ոչ որեւիցէ անձի սպառնալիք չունեն կարդացած, այդպիսի խօսքերը եթէ ոչ աւել, գոնէ կատարեալ զրպարտութիւն է։

Կոմիտետի անդամ Յակոբ Լիսեկեանց

ՆԱՄԱԿ ԳՕՐՈՒՑ

—

27 հոկտեմբերի

Գօրու քաղաքացի Եսայի Տէր-Դաւթեանցը, որ վախճանեցաւ 1864 թուին, իր բոլոր շարժական եւ անշարժ կայքը կտակեց ազգային եկեղեցիներին եւ ուսումնարաններին, բացի մի աննշան գումարից, որ կտակել էր իր ժառանգներին։ Կտակած բոլոր գումարը մասնադրելուց եւ նորա թաղման ծախսը հոգալուց յետոյ, աւելացած գումարը պէտք է տրվէր արքունի բանկը եւ նրա տոկոսիքը տարէց տարի պէտք է բաժանվէր՝ կէսը Գօրու երեք եկեղեցիներին եւ կէսը քահանաներին, իսկ քահանաները նորա մահուան ամեն տարեդարձին հոգեհանգիստ պիտի կատարէին եւ երեքփոխանները կանթեղներ պիտի վառէին եկեղեցիներում։ Այս կտակաւանդութեան վրա հոգեւոր իշխանութեան կողմից նշանակված էր հաւատարմատար քաղաքիս Ստեփաննոս աւագ քահանայ Տէր-Ստեփաննոսեանցը, որ վաղուց արդէն հանգուցեալի կտակած գումարը, (որ հասնում էր մինչ 50,000 րուբլի) մասնադրել է ամենին եւ իրան աշխատանաց համար էլ մօտ չորս հինգ հազար րուբլի ստացել է, բայց մինչեւ հիմայ քաղաքիս խեղճ քահանաները եւ եկեղեցիները ոչ մի կոպէկ չեն ստանում եւ ո՛չ հոգեհանգիստ կատարվում։

Սորա համար հրաւիրում ենք նոցա ուշադրութիւնը, ումից որ կախումն ունի տնօրինելու։

Չը նայելով, որ Գօրու ծխական երկսեռ դպրոցները արդէն սեպտեմբերի մէկից փակված են, պ. Թեմական տեսուչը այս ծանրակշիռ հանգամանքները փոխանակ աչքի առաջ ունենալու, անձամբ Գօրի գալու եւ իր պարտաւորութեան համաձայն երկպառակութեան առաջն առնելու, եւ դպրոցները բանալու, բաւականանում է միայն թուղթ թղթի վրա գրելով հոգեւոր կառավարութեան, որ ուսուցիչներին ռոճիկներ բաժանեն։

***

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

Ֆրանսիացի երեւելի գիտնական Բուրգօ-Դիւկուդրէ (Bourgaut-Ducoudray) անունով երաժիշտը, Փարիզի կոնսերվատորիայի ուսուցիչ, 1875-ին յանձնարարութիւն էր ստացել գնալ Յունաստան եւ Արեւելք ժողովրդեան տեղական երաժշտութիւնը երկասիրելու համար։ Չորս ամիս աշխատեցաւ Դիւկուդրէ այն տեղերը, որի պտուղն եղաւ նորա «Souvenir d'une mission musicale en Grece et en Orient» գրքոյկը։ Հարուստ հաւաքածուով դարձաւ հանճարեղ երաժիշտը Ֆրանսիա եւ հետն բերած եռեսուն հատ ընտիր երգերն ու պարերգերը ի լոյս ընծայեց պիանօյի յարմարացրած «Melodies populaires de Grèce et d'Orient» վերնագրով։ Զարմանալի աշխատանք է, կասեն սորա համար երաժշտագէտները եւ մեծամեծ գովեստներ կը խօսին հեղինակին խորին երաժշտական գիտութեանը եւ նրա զարմանալի ճաշակին վրա, իսկ ինքը Դիւկուդրէ շատ գեղեցիկ յատկութիւններ կը գտնէ արեւելեան երգոց եւ եղանակաց մէջ եւ գովում է նոցա մելոդիների միագունութեանը, ազատութեանը, ճկունութեանը եւ մանաւանդ ձեւերի անուղղութեանցը, որ հիանալի ոյժ, գեղեցկութիւն եւ նորութիւն կուտան, ասում է, այն երգոց. հակառակ եւրոպացոց երաժշտութեանը, որի մելոդիների միակերպութիւնից ամենքը ձանձրացած են։ Թող այս ֆրանսիացի հանճարեղ երաժշտին խօսքերը մեր յանդուգն եւ խակ երիտասարդաց ականջներին օղեր լինին, որք ամեն բանի մէջ գերադաս եւրոպայականութեան հետեւելով, արհամարհանօք են մտիկ տալի նաեւ արեւելեան երաժշտութեան վրա եւ մեր ազգին ճաշակին եւ զգացմանցը հակառակ, իբր թէ եւրոպական եղանակներով երգեր են բաշխում ազգին, բազմաթիւ, բայց այն աստիճանի անճոռնի, որ օրինակ

կարող են դառնալ միայն երաժշտական անհնարին տգիտութեան եւ աններելի ճաշակի: Ցոյս ունենք, որ զգաստանան այսուհետեւ մեր պատուական օրիորդները եւ մերժեն խպառ անախորժ եւ սխալներներով ականջ զգուացնող ծ ի ծ ե ռ ն ա կ ն ե ր ը, ս ո խ ա կ ն ե ր ը, գիմելով գոնեա վերոյիշեալ Փրանսիացու, շնորհել մեր սրտերի եւ զգացմանց յարմար, բնական արեւելեան եղանակներ: Գուցէ զգաստանան եւս, բայց դժուար, մեր այն անմոռ բ ա ռ ի շ ն ե ր ը, որ երաժշտական հանդէսների մէջ, ծիծաղական շարժմունքներով եւրոպացիների ձեւերին ուզելով հետեւել, հռռում են մեքենայաբար, առանց զգացման, «когда-бъ онъ зналъ» եւ այլ ռոմանսներ, որպէս գի ծափահարութեամբ արժանանան, եւ յիրաւի էլ արժանանում են, բայց այն հանդիսականաց կողմից միայն, որոց զմայլումը առաւել կը վերաբերի երգչուհու կիսաբաց եւ թարծրաբերձ կուրծքին, քան թէ նորա ձայնից սրանչելեացը: Երգն ու երաժշտութիւնը մարդկան սրտի ուրախութեան եւ տրտմութեան արծագանքն են,—լեզուն են, եւ եթէ աններկայ կընդունենք թէ մտաց լեզուն ազգային պիտի, ոչ ապաքէն մեր երգն էլ ազգային, արեւելեան, եւ ոչ օտար պիտի լինի:

—

ԹԻՖԼԻՍԻ Քաղաքային Վարչութիւնը յայտնում է հետեւեալ տակսա առաջին հարկաւորութեան մթերքների վրա, նոյեմբերի 1-ից մինչեւ 1 դեկտեմբերի ներկայ 1880 թւի: Թխած հացը ցորենի ալիւրից 1 տեսակի, ֆունտը 6 կոպէկ, կրուպչատկայից ֆունտը $5^1/_2$ կ. խառն ցորենի ալիւրի ֆունտը $4^1/_2$ կ., Թոնրի մէջ թխած հացը 1 տեսակի ֆունտը $6^1/_2$ կ., երկրորդ 5 կ., տեղական հացը, լաւաշներ, խառն ցորենի եւ կրուպչատկայի ալիւրից 1 տեսակ $7^1/_2$ կ., 2-որդ 6 կ., 3-որդ $5^1/_2$ կ. տաւարի մսի ֆունտը առաջին տեսակի 8 կ., երկրորդ 7 կ., ֆիլէյ 14 կ., ոչխարի մսի ֆունտը 9 կ., այծինը 7 կ., խոզինը առաջին տեսակի 10 կ., երկրորդ 8 կոպէկ: Այդ տակսան չէ տարածվում գիւղական արդիւնաբերողների վրա, որոնք ծախսում են իրանց արդիւնքները Թիֆլիսի հրապարակների եւ վաճառանոցների վրա:

—

Նոյեմբերի 1-ին, շաբաթ օր, ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ զգալի եղաւ ժամը 11-ին երեկոյեան երկրաշարժի մի հարուած:

—

ՇԱՄԱԽՈՒՑ մեզ գրում են որ հոկտեմբերի 10-ին ժամը 1 ու 40 րոպէին կէսօրից յետոյ զգալի եղաւ երկրաշարժի մի հարուած: Բազարում մի երեխայ եւ մի մշակ մնացել են մի շինութեան փլուածքի տակ: Մի քանի տներ վնասվել են:

—

Մեզ հաւատացնում են, որ նոյեմբերի 3-ին Թիֆլիսի հայոց մշտական խմբի դերասան պ. Սաֆրազեանց հրաժարական է տուել:

—

Շնորհակալութեամբ ստացանք Ս. Պետերբուրգից հայոց լեզուի պրոֆէսոր պ. Պատկանեանի մի նոր բրօշիւրը ռուսերէն լեզուով «Объ Археологической цѣнности фотографическаго альбома Арменіи, работы Куркчіанца» (պ. Քիւրքչեանի Հայաստանի ֆօտօգրաֆիական ալբօմի հնագիտական նշանակութեան մասին): Գիրքը տպված է Ս. Պետերբուրգում, ներկա 1880 թւին:

—

Լսում ենք, որ Թիֆլիսի հայոց թարգմանական ընկերութիւնը դիտաւորութիւն ունի շուտով հրատարակելու Գամառ-Քաթիպայի բոլոր բանաստեղծութիւնները, հեղինակի պատկերով:

—

Գօդֆրուա եղբայրների ցիրկը կրկին եկաւ ԹԻՖԼԻՍ. Թիֆլիսեցիները ամեն ինչ մոռացան, հայոց թատրօն, օպէրա, վրաց թատրօն, Բրօդսկու կօնցէրտներ,—եւ լցնում են ցիրկը, ձիերի վրա պար եկող աղջիկներին եւ կ լ օ ո ւ ն ն ե ր ի ն տեսնելու համար:

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՖՐԱՆՍԻԱ

—

Փարիզից լրագիրներին գրում են հետեւեալը հոկտեմբերի 30-ից: Արդէն չորս օր է, ինչ հասարակութիւնը սպասում է կապուչինների եւ դոմինիկանների վանքերի փակելուն: Ամբողջ օրերով ամբոխը լցնում է փողոցները այդ վանքերի առջեւ, պոլիցիան դժուարութեամբ է կարողանում կարգ պահպանել: Բայց ինչ է պատճառը, որ կառավարութիւնը օրից օր յետաձգում է այդ վանքերի փակելը, քանի որ նա վերջնականապէս վճռել է իրագործել մարտի հրամանները: Ամեն տեղ միաբանութիւնները վաղուց արել են պաշտպանողական պատրաստութիւններ: Մինոյն է, առանց յարձակմունքի, առանց դռները կոտրելու եւ ույժ գործադրելու գործը չի վերջանայ եւ եթէ վարչութիւնը արդէն սկսել է դիմել այդպիսի միջոցների, անհասկանալի է նրա դանդաղութիւնը այս դէպքում:

Մամուլի այն փոքրաթիւ մասը, որ պաշտպանում է մարտի հրամանների կատարելը, հասկացնում է հասարակութեանը, որ կառավարութիւնը, յետաձգելով գործը, կամենում է հանգստացնել հոգեւոր միաբանութիւններին, որպէս գի միջոց տայ պօլիցիային մտնել վանքերը առանց արգելքների հանդիպելու: Բարնաբիտների վանքը փակելու ժամանակ այդպիսի խորամանկութիւնը ճշմարիտ աջողվեցաւ: Պօլիցիականները մտան վանքը, ցոյց տալով իբր թէ կամենում են աօթել եւ իրանց պաշտօնական նշանները միայն այն ժամանակ ցոյց տուին, երբ արդէն փանահօրը տեսան: Հազիւ թէ այդպիսի խորամանկութիւնը աջողվի այս անգամ եւ բացի այդ մի կառավարութեան համար անվայել է դիմել այդպիսի միջոցների:

Ինչպէս կառավարութեան դանդաղ գործելու պատճառները բոլորովին այլ են: Մինիստրութեան մէջ մեծ անհամաձայնութիւններ կան մարտի հրամանների կատարելու մասին, որովհետեւ դատարանը դեռ չէ յայտնել իր կարծիքը նրանց իրաւացիութեան մասին: Ժիւլ Ֆերրի, որ առաջ էլ ընդդէմ էր ներքին գործերի մինիստր Կօնստանի մտադրութիւններին, վերջին ժամանակները աւելի էլ յամառութեամբ սկսեց պահանջել, որ հոգեւոր միաբանութիւնների աքսորելը յետաձգվի: Մի ժամանակ մինչեւ անգամ լուր տարածվեցաւ, որ Կօնստան մտադիր է հրաժարական տալ: Բայց Գամբետտան շուտով վերջ դրեց մինիստրութեան տատանմունքին: Նրա բարեկամ Ֆլօկէն յանձնվեցաւ մի ճառ արտասանել Վալենսի մէջ, որ խիստ յարձակվում էր մինիստրութեան վրա մարտի հրամանների իրագործման ուշացնելու պատճառով: Ամբողջ ճառը մինիստրական նախագծի ձեւ ունէր եւ ամենքի համար հասկանալի էր, թէ Գամբետտա կամենում է նոյն կատակը խաղալ Ֆերրիի հետ, ինչ որ մի քանի ժամանակ առաջ նա խաղաց Ֆրէյսինէի հետ, ստիպելով այս վերջինին հրաժարական տալ:

Մեծ վեզիր Ֆերրի հասկացաւ փաղփաշահ Գամբետտայի ցանկութիւնը եւ շտապով հնազանդվեցաւ պատգամաւորների ժողովի ամենազօր նախագահ Գամբետտայի կամքին: Մինիստրը շտապեց այցելել Գամբետտային եւ այդ տեսութեան հետեւանքն այն էր, որ մինիստրների խորհուրդը վճռեց հոգեւոր միաբանութիւնների գործը վերջացնել մինչեւ նոյեմբերի 9-ը, երբ պէտք է գումարվի պատգամաւորների ժողովը:

Վանքերը փակելու ժամանակ մի քանի տեղ հաւաքված ամբոխը թողնելով չէզոք ընդդիմադրութիւնը, հակառակվում էր վարչութեանը: Կանայք աչքի էին ընկնում իրանց կատաղութեամբ: Նրանք չէին բաւականանում արտաքսված հոգեւորականների ոտքերի տակ ծաղիկներ թափելով եւ նրանց առաջ ծունկ չոքելով, այլ սկսեցին ժանդարմների վրա ջուր ածել, քարեր գցել նրանց վրա եւ ամենավերջին փողոցային յիշոցներ տալ: Բեննի մէջ բարձր դասակարգին պատկանող մի տիկին իր արեւակալը ջարդեց պրեֆեկտի մէջքի վրա. Ավինիօնի մէջ մի ուրիշ տիկին պօլիցիական գործակատարին բաւական ծանր ապտակ տուեց: Այս քաղաքի մէջ հասարակ կանայք գնում էին պրեֆեկտի ետեւից նրան յիշոցներ տալով եւ երբ հասան արմատական ուղղութեան „Reveil du Midi“ լրագրի խմբագրատանը, փորձեցին քանդել տպարանը: Ձիաւոր ժանդարմները հազիւ կարողացան ցրվել այդ կանանցը: Մարսէլի մէջ արտաքսված բենեդիկտները զգեստաւորված դուրս եկան փողոցը եւ հրաժարեցրին եկեղեցւոյ վարչութեան բոլոր անդամներին, որոնք մասնակցում էին հոգեւորականների աքսորմանը: Նոյն քաղաքի մէջ կապուչինների վանքի դռներից վաթսունը կոտրատեցին:

Մարսէլի մէջ դոմինիկանների վանքի առաջ ամբոխը կամենում էր յարձակվել վանքի վրա: Այս անգամ պօլիցիականները ստիպված էին պաշտպանել հոգեւորականներին եւ վանքի մօտ պահապան զինուորներ կանգնեցնել:

Պրօկուրօրները շարունակ հրաժարականներ են տալիս, իսկ արդարութեան մինիստրը չէ ընդունում նրանց հրաժարականները, այլ ուղղակի արձակում է ծառայութենից:

Ասում են, որ պապը մի նամակ է գրել Գիբեր արքեպիսկոպոսին, որով նա բողոքում է մարտի հրամանների կատարելու դէմ: Այդ նամակը երեւի շուտով կը տպագրվի: Պապական նուիրակը Փարիզում թողնում է իր տեղը, որ եւ երեւի ազատ կը մնայ, մինչեւ Ֆրանսիական կառավարութիւնը դեսպան կը նշանակէ պապի մօտ:

Քանի որ Ֆլօկէ Վալենսի մէջ ասած իր ճառով ցոյց է տալիս իր դիտաւորութիւնը մինիստրի պաշտօն ընդունել, Վլեմանսօ բացարձակ ձգտում է Գամբետտայի տեղը բռնել:

—

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆ

—

Լօնդօնի մէջ հրատարակվող „Standard“ լրագրին հեռագրում են Թեհրանից հոկտեմբերի 31-ից քիւրդերի ապստամբութեան մասին: Պարսկական զօրքերի գլխաւոր հրամանատար Խիշմեդ—Դօվլա Թեհրանի զօրաբաժնի եւ աւստրիական օֆիցերների հետ երէկ հասաւ Բիջար, որ գտնվում է Գերուսի նահանգի մէջ: Ուրմիայից եկած փախստականները հաղորդեցին գերապատիւ պ. Իստօնին Թաւրիզում, որ շէյխ Իբադուլլահ առաջարկեց Ուրմիայի ամերիկացի միսիօնարներին իրանց տան վրա ամերիկական դրօշակ բարձրացնել, որպէս գի թշնամին կարողանայ նկատել այդ շինութիւնը եւ ձեռք չը տայ յարձակվելու ժամանակ: Նոյեմբերի 1-ից հեռագրում են: Այստեղ լուրեր են ստացված, որոնք ապացուցանում են, թէ քիւրդերի ապստամբութիւնը կատարեալ անաջողութեան է հանդիպում: Ուրմիայի զօրապետ Իղբալ—Դօվլահ Թայմուր—փաշա-խանի զօրքերի հետ յարձակվեցաւ պաշարող քիւրդերի վրա եւ ջարդեց նրանց: Քիւրդերը մեծ կորուստներ կրելուց յետոյ փախան դէպի սահմանը եւ դատարկեցին Ուրմիայի նահանգը: Սուջբուլաղի նահանգը գրաւող քիւրդերի առաջնորդները անձնատուր եղան Մարաղայի մօտ բանակով կանգնած Թաւրիզի զօրքերի հրամանատար Իլխանիդ—Սուլթանէին եւ նրանից ներողութիւն են խնդրել: Քիւրդերը դատարկեցին Սուջբուլաղ քաղաքը:

Նոյն լրագրին Թեհրանից նոյեմբերի 1-ից հեռագրում են քիւրդերի ապստամբութեան մասին: Հոկտեմբերի 28-ին Ուրմիան պաշարող քիւրդերը շէյխ Իբադուլլահի որդի Կադիրի առաջնորդութեամբ գիշեր ժամանակ յարձակվեցին քաղաքի վրա, բայց մեծ կորուստներով յետ մղվեցան քաղաքային զօրքերից: Անգլիական գլխաւոր հիւպատոս պ. Աբբոտ դուրս եկաւ Ուրմիայից եւ վերադառնում է Թաւրիզ Սուջբուլաղի եւ Մարաղայի ճանապարհով: Սրանից կարելի է եզրակացնել, որ դեռ մի քանի օր առաջ քրդերի ձեռքին եղած այդ նահանգների մէջ հանգստութիւնը վերականգնած է:

—

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԳՈՐԾԵՐ

—

Լօնդօնից „Polit. Corresp.“ լրագրին գրում են հոկտեմբերի 22-ից: Ասում են, որ յունական կառավարութիւնը դիմել է անգլիական մինիստրութեանը չափազանց կարեւոր առաջարկութիւններով: Յունական կառավարութիւնը յիշեցնում է, որ Բեռլինի կօնֆերենցիան կայացաւ Անգլիայի առաջարկութեամբ, որ այժմեան կառավարութեան անդամներից շատերը խոստացան Յունաստանին օգնել նոր նահանգները գրաւելու ժամանակ եւ այդ խոստմունքների պատճառով արած պատերազմական պատրաստութիւնները Յունաստանին գրեթէ կործանումը հասցրին: Անգլիական կառավարութենից խնդրվում է ազատել Յունաստանին այն դժուարութիւններից, որ պատճառեցին պատերազմական պէտութիւնները եւ իսկական միջոցներ գործադրել Բեռլինի կօնֆերենցիայի վճիռները իրագործելու համար: Այդ առաջարկութիւնները մոլորեցրին անգլիական կառավարութեանը: Գլադստօն թէպէտ հետաքրքրված է յունական խնդրով, բայց չէ կամենում Անգլիայի անունով նոր պարտականութիւններ վերցնել եւ մտադիր է իր ցանկութեան համեմատ գործել եւ այնպիսի ժամանակ, որ ինքը յարմար կը գտնի: Ինչպէս Դուլցինիօի գործն էլ դեռ վերջացած չէ եւ պ. Գօշենի տուած տեղեկութիւններից երեւում է, որ այդ քաղաքը Չեռնօգօրիային յանձնելուց յետոյ, դարձեալ նոր դժուարութիւններ կառաջանան եւ այդ հարցը դեռ եւս երկար ժամանակ անվճիռ կը մնայ: Արեւելեան գործերի անորոշ դրութիւնը ստիպում է անգլիական կառավարութեանը զգուշանալ, ուրեմն Յունաստանին տուած պատասխանը այնպէս կը լինի կազմված, որ Անգլիան նոր պարտականութիւններ չընդունի: Այստեղի կառավարչական շրջանները համոզված են, որ Թիւրքիայի քայքայումը ժամանակակից հարց է դարձել: Զարմանալի չէ ուրեմն, որ կառավարչական շրջանները քննում են տարբեր նախագծներ Թիւրքիայի վերաբերութեամբ:

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵՆԻՑ

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 3 նոյեմբերի: Պաշտօնապէս հաղորդված է. Պետերբուրգի նահանգի գվարդիայի ժամանակաւոր հրամանատարը զինուորական դատարանի վճիռը 16 յանցաւորների մասին հաստատեց: Բուխ եւ Զուբկօվսկի դատապարտվածներին 20 տարիների փոխարէն 15 տարով ենթարկել տաժանակիր աշխատանքների: Թագաւոր Կայսրը բարեհաճեց հրամայել Շիրիաեվի, Տիխօնօվի եւ Օկլադսկու մահուան պատիժը փոխել եւ ենթարկել նրանց տաժանակիր աշխատանքների անժամանակ:

Խմբագիր—Հրատարակող ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ